

Sovyet Sonrası Geçiş Döneminin Getirdiği Yalnızlık ("İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" Hikâyeleri Örneğinde)

Afina BARMANBAY

Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Bölümü, Kars Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8038-6668>

ROR ID: <https://ror.org/04v302n28>

afina.barmanbay@gmail.com

Atıf Bilgisi

BARMANBAY, Afina. "Sovyet Sonrası Geçiş Döneminin Getirdiği Yalnızlık
("İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" Hikâyeleri Örneğinde)". *Türk Kültürü İncelemeleri
Dergisi*, 54 (Güz 2025), 699-724.

Geliş Tarihi	22.06.2025
Kabul Tarihi	24.09.2025
Yayın Tarihi	29.11.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

20. yüzyılın sonlarından itibaren Azerbaycan ve Kazakistan'da edebiyat, SSCB dâhilindeki tüm cumhuriyetlerde olduğu gibi, Sovyet ideolojisinden arınma dönemine girmiştir. Vatan, millet, özgürlük temalarının yanı sıra, geçiş döneminin getirdiği ekonomik, psikolojik, sosyal ve manevi sıkıntılar da edebî eserlerde sıkça işlenen konular arasında yer almaya başlamıştır.

Geçiş döneminin bütün olumsuz özellikleri ve koşulları insanların yalnızlaşmasına ve umutsuzluğa kapılmasına yol açmıştır. Bu etkiyi hem yazar ve şairlerin yaşamlarında hem de yazılı edebiyat örneklerinde görmek mümkündür. Vahşi kapitalizmin getirmiş olduğu yeni döneme aydın kesiminin tutunamaması, yabancılaşması, içe kapanması, ezilmesi ve ötekileştirilmesi sonucunda edebî eserlerde yeni aydın tipleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla toplumla birlikte yalnızlık uçuşumuna düşen yazarlar, kendi yalnızlıklarını anlatırken toplumun duygu ve düşüncelerinin tercümanı olmuşlardır. Bu bağlamda Azerbaycan edebiyatında Neriman Abdülrahmanlı (d. 1958) ve Kazak edebiyatında Ayagul Mantay'ın (1982-2021) kaleme aldığı hikâyeler, yazarların yaşadıkları maddi, manevi, ruhsal ve psikolojik zorlukları yansıtmaktadır.

Neriman Abdülrahmanlı, çağdaş Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir. Azerbaycan-Kazakistan edebî ilişkilerinin geliştirilmesindeki hizmetlerinden dolayı Kazakistan'ın "Dostluk" madalyası ile taltif edilmiştir. Ayagul Mantay, modern Kazak hikâyeciliğinde genç kuşağı temsil eden önemli isimlerden biridir. Hikâyelerinde yalnızlık ve ölümden sıkça bahseden Mantay, gerçek hayatta maruz kaldığı siber zorbalığa dayanamayarak intihar etmiştir. Her iki yazarın hikâyeleri, yeni çağın ritmini yansıtan modernist edebiyata zenginlik katmıştır.

Bu makalede Neriman Abdülrahmanlı'nın "Işıksızlık" ve Ayagul Mantay'ın "Jalgızdık Bii" ("Yalnızlık Dansı") adlı hikâyeleri karşılaştırmalı olarak incelenirken, yazarların kendi yaşamlarından kesitlere de yer verilmektedir. Bu iki hikâye çerçevesinde, Azerbaycan ve Kazakistan'da geçiş döneminin farklı yıllarında bir erkek ve bir kadının yaşadığı yalnızlık, bireysel ve toplumsal açıdan araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yalnızlık, Neriman Abdülrahmanlı, Ayagul Mantay, "Işıksızlık", "Yalnızlık Dansı".

Loneliness Brought by the Post-Soviet Transition Period (Based on the stories "Lightlessness" and "Dance of Loneliness")

Afina BARMANBAY

Assoc. Prof. Dr., Kafkas University Faculty of Arts and Sciences Department of
Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Kars Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8038-6668>

ROR ID: <https://ror.org/04v302n28>

afina.barmanbay@gmail.com

Citation

BARMANBAY, Afina. "Loneliness Brought by the Post-Soviet Transition Period
(Based on the stories 'Lightlessness' and 'Dance of Loneliness')". *The Journal of Turkish
Cultural Studies*, 54 (Güz 2025), 699-724.

Date of Submission 22.06.2025

Date of Acceptance 24.09.2025

Date of Publication 29.11.2025

Peer-Review Double anonymized - Two External

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been
followed while carrying out and writing this study and that
all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Complaints tkidergisii@gmail.com

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external
funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to
their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

From the end of the 20th century onwards, literature in Azerbaijan and Kazakhstan, as in all republics within the USSR, entered a period of purification from Soviet ideology. In addition to the themes of homeland, nation and freedom, the economic, psychological, social and spiritual difficulties brought about by the transition period also began to be among the frequently discussed topics in literary works.

All the negative characteristics and conditions of the transition period caused people to become isolated and despairing. It is possible to see this influence both in the lives of writers and poets and in examples of written literature. The inability of the intellectuals to hold on to a new era brought by wild capitalism, their alienation, withdrawal, oppression and marginalization have led to the emergence of new intellectual characters. In this context, the stories written by Neriman Abdulrahmanly (b. 1958) in Azerbaijani literature and Ayagul Mantay (1982-2021) in Kazakh literature reflect the material, moral, spiritual and psychological difficulties that the authors themselves experienced.

Neriman Abdulrahmanly is one of the leading figures of contemporary Azerbaijani literature; he was awarded the "Friendship" medal of Kazakhstan for her services in the development of Azerbaijan-Kazakhstan literary relations. Ayagul Mantay is one of the important names representing the younger generation in modern Kazakh storytelling. Mantay, who frequently talks about loneliness and death in her stories, committed suicide because she could not bear the cyberbullying she was exposed to in real life. The stories of both writers enriched modernist literature, reflecting the rhythm of the new age.

In this article, while Neriman Abdulrahmanly's "Ishiksizlik" ("Lightlessness") and Ayagul Mantay's "Jalgızdık Bii" ("Dance of Loneliness") are examined comparatively, sections from the authors' own lives are also included. Within the framework of these two stories, the loneliness experienced by a man and a woman in different years of the transition period in Azerbaijan and Kazakhstan was investigated from an individual and social perspective.

Keywords

Loneliness, Neriman Abdulrahmanly, Ayagul Mantay, "Ishiksizlik" ("Lightlessness"), "Jalgızdık Bii" ("Dance of Loneliness").

Giriş

Sovyetler Birliği, milliyet ve din gibi kavramları ortadan kaldırıp, yerine tek bir “Sovyet insanı” yaratmayı nihai hedef olarak belirlemiştir. 1930’lu yıllarda Repressiya döneminin başlamasıyla birlikte “Türk” ve “Türkçe” terimleri Türk halklarının dil, tarih ve edebiyat kitaplarından çıkarılmış ve bu ifadeler yalnızca Türkiye Türkleri ve Türkiye Türkçesi için kullanılmaya başlanmıştır. Altı milyon kilometrekarelik bir coğrafyanın adı olan “Türkistan” kaldırılarak yerine herhangi bir etnik çağrışımı olmayan “Orta Asya” terimi yerleştirilmiştir.¹ Bütün bunlara rağmen Türk Cumhuriyetleri, SSCB bünyesindeki bütün cumhuriyetler gibi, sosyalist sistemin gerekleri doğrultusunda her alanda birbirine bağlı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmişlerdir. SSCB, sosyalist olmayan hiçbir ülkeyle yakın ilişkiler kurmamıştır. Bu bağlamda merkezî hükûmet; bağımsızlık, özgürlük, milliyetçilik, din gibi kavramları bastırsa da cumhuriyetler arasındaki ilişkileri canlı tutmuştur. Türk Cumhuriyetleri arasındaki edebî ilişkiler, beynelmilelci Sovyet ideolojisi çerçevesinde yürütülmüştür. Dolayısıyla Türk Cumhuriyetleri merkezî olarak Moskova’ya bağlı olsalar da, bu cumhuriyetlerin tek bir devlet içinde bulunması, edebî ilişkiler açısından avantajlar sağlamıştır. Ercilasun, 1950’li yılların sonlarından itibaren SSCB’de Türkoloji alanındaki gelişmeleri şöyle değerlendirmiştir:

Dış dünyanın pek fark etmediği, ancak biz Türkologların dikkatini çeken bir gelişme daha vardı. Yalnız Azerbaycan Türklerinin değil, bütün Türk boylarının ortak edebî ve kültürel mirasına yöneliş. Bu hareket, 1950’lerde başlamış, 1960’larda ve bilhassa 70’lerde gittikçe güçlenmişti. Ortak mirası ifade eden şu eserlere yöneliyorlardı: Dede Korkut Destanları, Oğuz Kağan Destanı, Köroğlu, Orhun Âbideleri, Dîvânü Lûgati’t Türk, Kutatgu Bilig, diğer destanlar ve tarihî-edebî eserler. Araştırılması ve üzerinde durulması bazan açıkça, bazan üstü kapalı yasak edilen bu konular gittikçe daha fazla ele alınmağa başlamıştır.²

¹ Ahmet Buran, “Sovyetler Birliği ve Repressiya”, *Türk Dünyasında Repressiya* (Editör: İbrahim Dilek), YTB Yayınları, Ankara, 2023, 14.

² Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993, 160.

1960'lı yıllarda siyasi atmosferin yumuşamasıyla Türk Cumhuriyetleri arasındaki edebî ilişkiler güçlenmiştir.³ 1960'larda SSCB'de ortaya çıkan edebî eserlerin içe dönük kahramanları, "Sovyet insanı" kavramıyla örtüşmemiştir. Edebiyattaki bu değişim ve yenilikler, konu, tür ve üsluptaki farklı eğilimlerle birlikte, modernizmin tezahürleri olarak görülmektedir.⁴ Giderek büyüyen bu eğilim, 1990'lardan itibaren edebiyata hâkim olmuştur. Sosyalist realizmin "gerici bir burjuva ideolojisi" olarak gördüğü milliyetçilik ise, XX. asrın başında olduğu gibi yeniden yükselişe geçmiş ve bu durum edebiyatın temel izleklerini belirlemiştir.⁵

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin gelişmesi yönünde büyük beklentiler doğmuş, ancak jeopolitik sorunlar nedeniyle bu beklentiler hemen gerçekleşmemiştir. Ayrıca büyüyen ekonomik kriz, cumhuriyetler arasındaki sosyo-kültürel bağların kısa vadede zayıflamasına yol açmıştır. Edebî, sanatsal ve kültürel kurum ve kuruluşlar bir yandan beynelmilelci anlayıştan millî edebiyat anlayışına geçiş sürecini şekillendirmeye çalışırken, diğer yandan maddi olarak ayakta kalmanın yollarını bulmak zorunda kalmışlardır. 1990'lı yıllarda Hazar Denizi'nin statüsü ve enerji piyasasındaki rekabet, Türk Cumhuriyetleri arasında bazı sorunlara yol açmıştır.⁶ İlk kez 2002'de Aşkabat'ta gerçekleştirilen Hazar'a Kıyıdaş Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi daha çok yaşanan gerginliklerle anılmış, kıyı ülkelerinin yetkilileri ancak 2003 yılında ortak bir zeminde buluşmaya başlamışlardır.⁷ Azerbaycan Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkiler 30 Ağustos 1992 tarihinde kurulmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan'daki Büyükelçiliği 1993'te açılmış olmasına rağmen Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan'daki Büyükelçiliğini 2004 yılında faaliyete geçirmiştir. Yine 2004'te Astana'da

³ Sovyet döneminde Azerbaycan ile Kazakistan arasındaki kültürel ilişkiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Nisbət Mehdiyeva, "Azərbaycan – Qazaxıstan Mədəni Əlaqələri (XX əsrin 60-80-ci illəri)", *Tarix və onun problemləri*, No:2, 2013, 212-218.

⁴ İsa Həbibbəyli, *Azərbaycan Ədəbiyyatı Dövlətdə Konsepsiyası və İnkişaf Mərhələləri*, Elm, Bakı, 2019, 390.

⁵ Orhan Söylemez, Ömer Faruk Ateş, "Türkiye ve Türk Dünyasında Modern Cumhuriyetlere Giden Süreçte Edebiyatın Rolü", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 50, İstanbul, 2023, 323.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Araz Aslanlı, "Trans Hazar Enerji İş Birliğinin Türk Cumhuriyetleri Açısından Önemi", *Bilgi*, Güz 2017, Sy.83, 28.

⁷ Araz Aslanlı, *a.g.e.*, 28-29.

Azerbaycan ile Kazakistan arasında kültür, bilim ve turizm alanında uzun vadeli işbirliği programı imzalanmıştır⁸. Dolayısıyla Sovyet sonrası Azerbaycan ile Kazakistan arasındaki kültürel ilişkiler 2004 yılı itibarıyla hız kazanmıştır. Hâlihazırda Türk Cumhuriyetleri arasındaki edebî ve kültürel bağlar giderek güçlenmektedir. 2009’da kurulan Türk Devletleri Teşkilatı, birçok alanda olduğu gibi kültürel etkileşimin gelişmesinde de önemli rol oynamaktadır.

SSCB’nin dağılmasının ardından kapitalizme geçiş ve yıllarca süren derin ekonomik kriz, toplumsal eşitsizliğin artmasına yol açmıştır. Toplumun daha önce orta sınıf bir hayat yaşayan belli bir kesimi yoksulluğa sürüklenirken, büyük çoğunluk gelecek konusunda kaygı ve endişeye kapılmıştır. Tüm zorlukların üstesinden gelmeye çalışırken yalnızlaşan insanların iç dünyası, edebiyatta giderek daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Hikâyelerde sıklıkla ele alınan yalnızlık temasının bireysel ve toplumsal boyutları hızla yaygınlaşmıştır. Bu yıllarda Azerbaycan ve Kazakistan edebiyatındaki yenilik arayışı, özellikle hikâye türünde olumlu sonuçlar vermiştir. Yapı, tema ve içerik açısından farklı yol ve tekniklerle ortaya çıkan hikâyeler, yeni dönemin ritmini yansıtan modernist eserler olarak edebiyata zenginlik katmıştır. Azerbaycan hikâyeciliğinde Neriman Abdülrahmanlı, Kazakistan hikâyeciliğinde Ayagul Mantay, bu sürece katkı sağlayan isimler arasında yer almaktadır.

1990’lardan bu yana Azerbaycan edebiyatında adından söz ettiren Neriman Abdülrahmanlı, psikolojik hikâye ustasıdır. Hikâyelerinde yalnızlık temasını kendine özgü bir yöntem ve üslupla işleyen yazar, bu çizgisini günümüzde de sürdürmektedir. “İnsan ruhunun derinliklerini ve insan psikolojisini irdeleyen çok sayıdaki yazarın sayesinde Kazakistan hikâyeciliğinin, yenilikçi eğilimler eşliğinde sağlam adımlarla yürüdüğü görülmektedir”.⁹ 21. yüzyıl Kazakistan hikâyeciliğinin genç temsilcilerinden Ayagul Mantay da bu sürece katkı sağlayan yazarlardan biridir. Ayagul Mantay, eserlerinde “modern insanın deforme olmuş ruhuna seslenen”¹⁰ bir

⁸ URL-1. <https://lib.aliyevheritage.org/az/549420.html> Azərbaycan-Qazaxıstan münasibətləri (Erişim tarihi: 30.08.2025).

⁹ Ayvaz Morkoç, *Kazakistan Edebiyatında Hikâye*, DBY Yayınları, İstanbul 2023, 55.

¹⁰ Rita Sultangaliyeva, Sagidulliyeva, Sandugaş, “The Influens of the World Literary Tradiditon in Micro-Poet Works in the Period of Independence and New Arctistic Trends in the Narratives of Aigul Mantai”, *БКМУ Хабаршы*, No:4, 2018, 256.

yazardır. Genç yaşta vefat eden Mantay'ın kısa süren edebî kariyeri, yeni edebiyat kuşağının potansiyel gücünü ortaya koymaktadır. Benzer tarihsel, siyasal ve toplumsal süreçleri yaşayan N. Abdülrahmanlı ve A. Mantay'ın hikâyelerinin ortak teması psikolojik buhran ve yalnızlıktır. Neriman Abdülrahmanlı'nın "Işıksızlık" ve Ayagul Mantay'ın "Yalnızlık Dansı" hikâyeleri; farklı insanların, farklı coğrafyalarda, geçiş döneminin farklı yıllarında yaşadığı yalnızlığın psikolojik sonuçlarını anlatmaktadır.

1. Neriman Abdülrahmanlı'nın Edebî Kişiliği ve "Işıksızlık" Hikâyesinin İncelenmesi

1.1. Neriman Abdülrahmanlı'nın Edebî Kişiliği

Neriman Abdülrahmanlı, çağdaş Azerbaycan edebiyatının önemli isimlerindendir. Yazar, senarist, çevirmen, gazeteci ve araştırmacı olarak tanınmaktadır. Hikâye, povest ve romanlarıyla Azerbaycan edebiyatında kendine özgü yer edinmiştir. Emekli binbaşı ve Birinci Karabağ Savaşı gazisidir.

Neriman Abdülrahmanlı, 3 Haziran 1958'de Gürcistan sınırları içinde kalan Garaçöp rayonunun Düzeyrem köyünde dünyaya gelmiştir. 1980'de Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1983 yılında Moskova Sinematografi Enstitüsü'nde senaryo yazarlığı eğitimi almıştır. Daha sonra Gürcistan'a dönen yazar, beş yıl çalıştıktan sonra işsizlik sorunuyla yüz yüze kaldığı için Bakü'ye yerleşmiştir. 1980'li yıllarda düzenli olarak gazetelere yazılar yazmış, makaleleri ve hikâyeleri süreli yayınlarda yayımlanmıştır. Azerbaycan hikâyeciliğini yapı, içerik ve fikir açısından zenginleştirmiştir. Çok sayıda ödül almış, 2020'de Avrasya Yazarlar Birliği'nin VI. Uluslararası Kaşgarlı Mahmut Hikâye Yarışması'nın birincisi seçilmiştir.

Neriman Abdülrahmanlı; edebî kişiliği, yaratıcılığı ve entelektüelliği birbiriyle örtüşen ender kalem erbaplarından biridir.¹¹ Eserleri Türkiye Türkçesine aktarılmış, Rusça, Arapça, Gürcüce, Bulgarca, Fransızca, Çekçe,

¹¹ Əhmədli Bədirxan, *Nəriman Əbdülrəhmanlının nəsrli: tarixilik və müasirliyin vəhdəti*, Qanun, Bakı 2023, 180.

Farsça ve İngilizceye tercüme edilmiştir. Kazakistan'ın "Dostluk" madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

1980'li yıllarda yeterince yaratıcı tecrübe edinen Neriman Abdülrahmanlı, 1990'larda yazdığı hikâyelerle edebî muhitin ilgisini çekmeyi başarmıştır. 2000'li yıllardan bu yana yayımlanan "Yelçeken" (povest ve hikâyeler, 2004), "Yalnız" (roman ve hikâyeler, 2006), "Gönül Elçisi, yahut Huan de Persia – Oruç Bey Bayat'ın Hikâyesi" (roman, 2006), "Yolsuz" (roman, 2011), "Yolcu" (roman, 2013), "Kurban" (roman, 2014), "Dönelge" (hikâyeler, povest, roman, 2015), "Taçlı" (roman, 2017), "Şems" (roman, 2022), "Tanış Yad Adam" (hikâyeler, 2025) gibi onlarca kitabı edebiyat camiasında büyük ilgiyle karşılanmıştır.

"Hayatın dibinde boğulan küçük insanlar", yaşadıkları çağdan memnun olmayan genç eğitimciler ve aydınlar, lirik-psikolojik hikâyelerin kahramanları olarak Azerbaycan edebiyatında 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu tür hikâyelerde iki husus dikkat çekmektedir: 1) İnsan karakterinin, hümanizmin, maneviyatın ve ahlakın iyi yönlerini sergileyen hikâyeler; 2) İnsanın toplumdaki yerini ve haklarını savunan hikâyeler.¹² Neriman Abdülrahmanlı'nın hikâyelerinde her iki husus da uyumlu bir şekilde bir araya getirilmiştir. Yazar; çağdaş insanın duygu, düşünce, dünya görüşü ve psikolojisini, toplum ve insan problemini yenilikçi bir yaklaşımla ele almıştır. Eserleri "yapı, olay örgüsü, konu ve ele aldığı problemler bakımından yeni bir hikâyeciliğin habercisi niteliğindedir".¹³ Bazen büyük bir paragrafı, hatta birkaç sayfayı dolduracak kadar uzun cümleler kullanmasına rağmen metinde net bir düzen, uyum ve ritim yakalamayı başarmıştır. Eserlerinde diyalogdan ziyade monoloğu tercih eden Abdülrahmanlı, bilinç akışı ve iç monolog tekniklerini kullanarak Azerbaycan edebiyatında yeni bir anlatı anlayışının kapılarını aralamıştır. Modernist edebiyatın bir tezahürü olarak ortaya çıkan bu anlayış, 1990'lı yıllardan itibaren Azerbaycan hikâyeciliğinde kök salmaya başlamıştır. N. Abdülrahmanlı'nın 1990'lı yıllarda yazdığı "Işıksızlık" (1998)¹⁴, "Yelçeken" (1999), "Kelebek" (1999), "Şeytan Mevsimi" (1999), "Gelen Adam" (1999),

¹² Məmmədov, Ə. (1983). *Azərbaycan Bədii Nəsr (XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri)*. Bakı: Elm, 103.

¹³ Əhmədli Bədirxan, *a.g.e.*, 25.

¹⁴ "Işıksızlık" hikâyesi, "Dönelge" (2015) kitabında da yer almaktadır.

“Kişi Kırığı” (1999) gibi hikâyeleri, “Yelçeken”¹⁵ adlı kitabında bir araya getirilmiştir. Bu hikâyelerin kahramanları sosyo-psikolojik çevrenin ürünü olup belli bir felsefeyi ve yaşam biçimini yansıtmaktadır. “Küçük insanlar” arasından seçilen kahramanlar, psikolojik ve ruhsal sorunlarla boğuşmakta ve topluma entegre olamamaktadır. Abdülrahmanlı, özellikle “İşsizlik” adlı hikâyesinde insan yüreğinin derinliklerine inerek yalnızlık, çaresizlik, içe dönüklük, karamsarlık, umut ve umutsuzluk gibi kavramları sorgulamıştır.

1.2. “İşsizlik” (1998) Hikâyesinin İncelenmesi

Hikâyenin kahramanı orta yaşlı bir adamdır. Olaylar, maddi ve manevi sıkıntılarla boğuşan bu adamın, “Dost” dediği bir arkadaşından borç istemesiyle başlar. Hikâyede ikinci şahıs anlatımı kullanılmıştır. “Sen” diyerek okuyucuyu doğrudan hikâyenin içine sokan bu tür anlatılarda anlatıcının sıradan bir insan olmadığı anlaşılmaktadır. “Gözlem, dil ve tasvirdeki başarı, “sen”i entelektüel bir kişilik içinde algılamayı gerektirmektedir”.¹⁶ Yazar; entelektüel ve fakir kahramanına “sen” diye hitap ettiğinde, onun düşüncelerini okuyabiliyormuş gibi görünmektedir.

Abdülrahmanlı’nın pek çok eserinde olduğu gibi bu hikâyede de hem kahramanın hem de diğer karakterlerin bir ismi yoktur. Peki, bu kahraman kimdir? Bacağında şarapnel parçası ile yaşayan bu kahraman, Birinci Karabağ Savaşı’nın ön saflarında üç yıl savaşmış ve döndükten sonra ciddi maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmış bir adamdır. Eser 1998 yılında kaleme alınmıştır. 1990’lı yıllarda Azerbaycan çok zor bir dönemden geçmiştir. Rusya’nın Ermenistan’a yaptığı yardımlar sayesinde Karabağ’da yaşanan ağır yenilgiler ve Ermeni savaşçıların bölgede gerçekleştirdiği katliamlar, 1994’teki ateşkesle durdurulmuştur. Bütün bu yaşananlar, Azerbaycan halkını derinden sarsmış, onurunu ve gururunu kırmıştır. Ruhsal ve psikolojik bunalıma giren insanlar, aynı zamanda maddi sıkıntılarla da baş etmek zorunda kalmışlardır. Böyle bir dönemi konu alan hikâyenin kahramanı, “mağlup bir ülkenin mağlup bir askeri”dir. Bir savaş gazisi olan başkarakter, savaştan döndükten sonra sanki ruhsal ve psikolojik problemler

¹⁵ Nəriman Əbdülrəhmanlı, *Yelçəkən (povest və hekayələr)*, Adiloğlu, Bakı 2004.

¹⁶ Meral Demiryürek, “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sy. 2, 2013, 119-139, 136.

yetmezmiş gibi kendini maddi sıkıntıların içinde bulmuştur. Savaş sırasında sağlığını kısmen kaybeden başkaraktere devlet, gazi maaşı bağlamıştır, ama ödenen miktar çok yetersizdir. Aynı zamanda editoryal işlerle ilgilenen bir kurumda küçük bir maaşla çalışmaktadır, ama orada da ödemeler zamanında yapılmamaktadır. Karısının sitemlerinden, aldığı gazi maaşının ekmeğe, çalıştığı yerden aldığı maaşın da sigaraya bile yetmediği anlaşılmaktadır. Üstelik çalıştığı kurumun müdürü, çalışanların maaş ödemelerini sürekli geciktirmektedir. Hak ettiği hayatı yaşayamayan adamın geçimi giderek daha da zorlaşmış, bunun üzerine karısı, çocuklarını da alıp babasının yanına taşınmıştır.

“Işıksızlık” kahramanı, karşılaştığı haksızlıklar sonucunda “ışıksızlık”, yani karanlık sendromuna yakalanmıştır. Niktofobi (Karanlık Korkusu) hastalığı, kapalı ve ışıksız alanlarda panik duygularını tetikleyen psikolojik bir sendromdur. Başkarakterin karanlık fobisi yalnızlığın, yoğun şekilde yaşadığı endişe ve sıkıntıların etkisiyle oluşmuştur. Oturduğu binada sürekli elektrikler kesilmekte, her yer karanlığa gömülmektedir. Her akşam evine döndüğünde bu korkuyla baş başa kalmamak için dua etmektedir.

Bacağındaki şarapnel parçası yağmurlu günlerde canını daha çok acıtmaktadır. Savaşa katılmasının karşılığında aldığı ücretsiz otobüs kartını bile gönül rahatlığıyla kullanamamaktadır, çünkü ücretsiz seyahat kartı, açgözlü otobüs şoförlerini çileden çıkartmaktadır. Bu adamın artık kimseden para isteyecek yüzü kalmamıştır. Bir gün kendini çok çaresiz bir durumda bulunca, arkadaşının yanına gidip ondan borç para istemiştir. Bu sahnede başkarakterin para istemekle ilgili düşünceleri ve pişmanlığı ön plana çıkmaktadır, çünkü kendi zevki için çok para harcayan arkadaşı ona çok az bir miktar yardımda bulunmuştur.¹⁷ Kahramanın arkadaşı, karakteristik özellikleri ve yaşam koşulları bakımından tamamen farklıdır. Makam sahibi dostu, çağın nabzını tutan bir adamdır. Ofisi çok ışıklı, rahat ve sıcaktır. Hikâyede başkarakterin maddi sıkıntılar karşısında yaşadığı onur, haysiyet ve incinmiş gurur duyguları oldukça etkileyici bir şekilde anlatılmıştır¹⁸:

*Soğuk ve buzlu çaydan bir yudum alan, duygularını belli etmemeye çalışarak
Dostu'ndan özür dileyen, ruhunu saran acımasız sıkıntıdan kurtulmaya*

¹⁷ Sabir Bəşirov, *Nəriman Əbdülrəhmanlı: işıq adamı*, Çinar-çap, Bakı 2010, 46.

¹⁸ Rusça metinlerden çeviriler, ayrıca Azerbaycan ve Kazak Türkçelerinden aktarmalar tarafımızca yapılmıştır.

*çalışan, aptal yüz ifadesini gizlemek için tüm gücünü toplayan kişi sen değildin, cesedindi. Sen kendin bir yerlerde durup cesedinin hâline hümkür hümkür ağlıyordun.*¹⁹

Bu düşüncelerin uyandırdığı derin acı ve hüznün, usta bir hikâye anlatıcısının yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Eve dönüş yolunda hiçbir şey düşünemeyen kahramanın uyuşmuş kafasında “yanıp sönen” tek düşünce şudur: “Allah’ım, keşke ışık olsaydı! Allah’ım, keşke ışık yansaydı!”²⁰

Komşusuyla yaptığı kısa sohbetten, “ışksızlığın”, yani umutsuzluğun yalnızca başkarakteri değil, çevresindeki insanları da etkilediğini görebiliriz. Komşusu ışıkların açılıp açılmayacağını sorduğunda sesinde bir umut kıvılcımı belirmiştir. Ama başkarakter, “Hayır... Bu saatten sonra çok zor” diye cevap verirken komşusu, tüm umudunu yitirerek iç geçirmiştir. Başkarakter, komşusunun umudunu kırdığı için pişmanlık duymuştur; keşke “muhtemelen açılır” diye cevap verseydim diye düşünmüştür, çünkü ışıksızlığın – umutsuzluğun ne olduğunu herkesten daha iyi bilmektedir. Komşusuna umut verseydi, belki kendisi için de bir umut doğacaktı. Hikâye şu cümleyle sona erer: “Dünyanın işleyişini nasıl bilebilirsin ki?”²¹ Son cümle, dünyanın işleyişine akıl erdiremeyen başkarakterin, feleğin ters dönen çarkının düzeleceğine dair umudunu henüz tamamen yitirmedişini göstermektedir.

Işık bir umuttur, umut ise bir ışık. “İşıksızlık”ın kahramanı öyle bir karanlığın içindedir ki, bir iğne ucu kadar ışık bile onun için umuttur, onu bu hayata bağlayacak bir umut. Azerbaycan toplumunun belli bir kesiminin 1990’lı yıllarda yaşadığı maddi, manevi, psikolojik sıkıntılar, geleceğe dair umut ve umutsuzluk duyguları bu hikâyede başarıyla yansıtılmıştır.

2. Ayagul Mantay’ın Edebî Kişiliği ve “Yalnızlık Dansı” Hikâyesinin İncelenmesi

2.1. Ayagul Mantay’ın Edebî Kişiliği

Ayagul Mantay (1982 - 29 Temmuz 2021) ismi; Kazakça Аяғұл Мантай, Rusça Аягуль Мантаева, Аягуль Мантай veya kısaca Ая Мантай şeklinde

¹⁹ Nəriman, Əbdülrəhmanlı, *Dönəlgə (hekayələr, povest və roman)*, Qanun, Bakı 2015, 28.

²⁰ Nəriman, Əbdülrəhmanlı, *a.g.e.*, 29-30.

²¹ Nəriman, Əbdülrəhmanlı, *a.g.e.*, 32.

kullanılmaktadır. Ayagül Mantay, Güney Kazakistan bölgesinin Mahtaral ilçesine bağlı Baykonis köyünde doğmuştur. Çimkent'teki özel bir üniversitenin "Kazak Dili ve Edebiyatı" bölümünden mezundur. 2003 yılında Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi'nde yayıncılık ve editörlük alanında eğitim görmüş fakat çeşitli nedenlerden dolayı eğitimini tamamlayamamıştır. Çalışma hayatına gazete yazıları yazarak başlamıştır. İlk hikâyeleri dergilerde yayımlanmıştır. "Yağmurlu Bahar" adlı kısa hikâyelerden oluşan ilk kitabı 2009 yılında yayımlanmış ve okurlardan büyük ilgi görmüştür. Edebî başarılarından dolayı 2010 yılında Cumhurbaşkanlığı Edebiyat Bursu ve Serper Gençlik Ödülü'ne layık görülmüştür. Kazak edebiyatında felsefi değerlerin ön plana çıktığı psikolojik eserlere imza atan hikâye yazarıdır. 2013-2018 yıllarında eğitim gördüğü Rusya Halklar Dostluğu Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Moskova'ya yerleşmiştir. 2019'da "Kalbe Dönüş" adlı ikinci hikâyeler kitabı yayımlanmıştır. Ayagül Mantay'ın vatansever ve milliyetçi yönü, verdiği bir röportajda ortaya çıkmaktadır: "Şu anda bir roman yazıyorum. Romanımı önce kendi memleketimde, ardından Moskova/Rusya, Amerika, İngiltere, Kanada, Fransa, İspanya vd. ülkelerde yayınlamayı planlıyorum. Aslında benim dünyaya duyurmak ve göstermek istediğim şey şudur: Kazaklar entelektüel bir halktır".²² Bu röportajda bahsi geçen roman hakkında başka bir bilgiye rastlamadık. Ayagül Mantay, 2021 yılında uğradığı siber zorbalığa dayanamayarak intihar etmiştir. Yetenekli genç yazarın yaşadığı bu trajedi, Kazakistan ve Rusya'da büyük yankı uyandırmıştır. Ölümünden sonra eserleri "Zamanın Gözyaşları" ismiyle kitap hâlinde 2022'de yayımlanmıştır. Hikâyeleri kısa olmalarına rağmen psikolojik çatışmalar ve karmaşık düşünceler açısından etkilidir. Eserlerinde yaşamın anlamı, insanlık idealleri ve Tanrı ile bağlantı gibi felsefi sorgulamalara yanıtlar arayan yazar, içsel çatışmalarla boğuşmaktadır. 2023'te Ayagül Mantay anısına yayımlanan "Ayagül"²³ isimli kitapta hem yazarın eserleri hem de yazar hakkındaki anı ve hatıralar yer almaktadır.

²² Аягүл Мантай, "Басында екі-үш несиеі бар адамға «шынайы әдебиет оқы» дей алмайсың", 02.02.2021, <https://syrboyi.kz/adebiet/ajaguel-mantai-basynda-eki-uesh-nesiesi-bar-adamgha-shynajy-aedebiet-oqy-dej-almajsyng-56591/> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

²³ Аягүл Мантай, "Бәріне үлгеруім керек", 21.02.2023, https://adebiportal.kz/kz/news/view/aiagul-mantai-barine-ulgeruim-kerek_24394 (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

Ayagul Mantay, Kazak edebiyatındaki “ideal anne ve yuva bekçisi” gibi klişe kadın karakter özelliklerinin ötesine geçerek, kadını bireysel ve bağımsız bir kişilik olarak resmeden bir yazardır.²⁴ Mantay eserlerinin bir diğer özelliği de yazdığı her bir hikâyenin; yaşamın anlamı, evrenin yaratılışı ve insan doğası üzerine değerli düşünceler içermesidir.²⁵ Mantay’ın “Yağmurlu Bahar” adlı ilk kitabına ön sözü, Çağdaş Kazak edebiyatının önde gelen isimlerinden Prof. Dulat İsabekov (1942-2025) yazmıştır. Mantay’ı Nobel Ödülü’ne layık bir yazar olarak gören İsabekov, “Gerçek Bir Sanat Baharı” başlıklı ön sözde Ayagul’un edebî diline, karakterlerinin farklılığına ve metinlerdeki olay örgüsünün gerçekçiliğine hayran olduğunu belirtmiştir.²⁶

Ayagul Mantay, yeni kuşağın davranış, düşünce ve duygularına hitap edebilen ender yazarlardan biridir. Mantay, büyük düşünceler ortaya koyarak modern toplumun temel sorunlarına dikkat çekmeye çalışmıştır.²⁷ Modernist kısa hikâye alanındaki başarıları Kazakistan ve Rusya edebiyat çevrelerinde büyük beğeni toplamıştır. Günümüzde Ayagul Mantay’ın hikâyeleri Kazakça ve Rusça olarak internet sitelerinde, edebiyat dergilerinde ve sosyal medya ağlarında en çok okunan eserler arasında yer almaktadır. “Cevher”²⁸ ve “Kabir Gülü”²⁹ hikâyeleri Türkiye’de “Kardeş Kalemler” dergisinde yayımlanmıştır. Bu iki hikâyenin ve “Yalnızlık Dansı”, “Sonsuzluğa Özlem”, “Depresyon”, “Kargış” gibi diğer eserlerinin ana konusu yalnızlık ve ölüm üzerinedir.

²⁴ Гульнар Омарова, Гульжихан, Кукунова, Райхан, Туксайтова, “Роль женщин-авторов в изменении образа женщины в современной казахской литературе”, *Развитие современного образования в контексте педагогической (образовательной) компетенциологии: материалы V Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участ.*, Чебоксары 2025, 242-243.

²⁵ Rita Sultangaliyeva, Sagidulliyeva, Sandugaş, a.g.e., 258.

²⁶ Дулат Исабеков, “Көркемдіктің шынайы көктемi”, *Жаңбырлы көктем*, Жалын, Алматы 2009, 4.

²⁷ Нурбол, Худайбергенов, *Қазіргі қазақ прозасындағы жалтырадамдық құндылықтар (1991-2016 жж.)*. Әл - Фараби атын. ҚазҰУ, М. О. Әуезов атын. Әдеб. және өнер ин-ты, Алматы 2020, 126.

²⁸ Ayagul Mantay, “Cevher”, *Kardeş Kalemler*, Sy. 106, 2015, 56-58.

²⁹ Ayagul Mantay, “Kabir Gülü”, *Kardeş Kalemler*, Sy. 122, 2017, 51-55.

2.2. “Yalnızlık Dansı” (2014) Hikâyesinin İncelenmesi

Hikâyenin orijinal ismi şöyledir: “Жалғыздық биі”.³⁰ Eserin kahramanı genç bir kadındır. Olaylar kadının evinde cereyan eder. O gün kadın; maaşını almış, borçlarını ödemiş, ev kirası ödemesini ise yarına ertelemiştir. Kadının evinde bir yalnızlık kokusu vardır. Bir erkekten en son ne zaman çiçek aldığını unutmıştır. Erkeklerin onun soğukkanlılığından çekindiğini düşünmektedir. Hikâyenin olay örgüsü, başkarakter ile Aktris karakteri arasındaki diyaloga dayanmaktadır. “Aktris” adlandırılan kız, başkarakterin iç sesidir. Başkarakter, geçmişe dair hiçbir şeyi hatırlayamaz veya hatırlamak istemez. Ama “bir damla gözyaşına bile değmeyen bir hayat”tan ayrılmak istemediğini sevinçle hatırlamaktadır. Aktris, başkarakterin o zamanlar neden intihar etmek istediğinin ve bunu kendine bile itiraf etmesinin ne kadar zor olduğunu farkındadır. Başkarakter, “Gerçek hayatta hayalleriniz gerçekleşmeyecek, yüreğiniz acıyla çarpacak!” diye üzüntüsünü dile getirdiğinde, Aktris onu basit bir hayatı çok karmaşık hâle getirmekle suçlamıştır. Aktris, ona acılardan kurtulmanın tek yolunun ölüm olduğunu söylemiş ve nasıl öleceğini düşünmesini istemiştir: Acaba kendi eceliyle mi ölecekti, yoksa birisi tarafından mı öldürülecekti? Başkarakter, kendi ölümünü şöyle tasvir etmektedir: “Dışarıda bembeyaz, lapa lapa kar yağarken uykuya dalacağım, uyanmayacağım. Bedenim uyuyacak, ruhumsa bembeyaz tüyler içinde sonsuzlukla sohbet edecektir”.³¹ Bu sırada Aktris soğuk, ama bir o kadar da şefkatli bir bakışla başkarakter, kendisinin bir insan eliyle öleceğini söylemiştir. Başkarakter, bu sözler karşısında ürpermiş ve kısa bir sessizlikten sonra Aktris’e, “Sıradaki kurbanın ben miyim?”, diye sormuştur. Aktris bir sigara yakmış ve alaycı bir gülümsemeyle kahramanın bir kurban olmaya bile yaramadığını, ev kirasını bile ödeyemediği için çaresizlikten ağladığını, sinirleriyle oynamaktan keyif aldığını söylemiştir. İçmek istememesine rağmen başkarakter, uzatılan sigarayı almış, içmek isterken duman boğazına kaçmış ve öksürmeye başlamıştır. Aktris, kadının sigarayı bile doğru düzgün tutamadığını söyleyerek onunla bir kez daha dalga geçmiştir. Aktris, alın yazısı diye bir şey olsaydı herkesin rolünü önceden ezberlemesi ve hatırlaması gerektiğini söylemiştir. Aktris, dünya

³⁰ Аягүл Мантаева, “Жалғыздық биі” (Өңгіме). 31.03.2014, <https://massaget.kz/layfstayl/debiet/proza/17757/> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

³¹ Аягүл Мантаева, *a.g.e.*

sahnesinde başkarakterin rolünü oynayan bir oyuncu karakteridir. Aktris, kısa kırmızı bir elbise giyen ve yalnızca kalabalığın içinde kendini mutlu hisseden orta yaşlı bir kadındır. “Belki de yönetmen benim bir fahişeye benzediğimi fark ettiği için filminde 'Gece kuşu' rolünü oynamamı teklif etti” diyen Aktris, aynaya bakarak “acaba fahişeye mi benziyorum?” diye düşünen bir karakterdir. Kahraman, Aktris’le ilk karşılaşmalarında onu, gözleri parlayan, fıkır fıkır bir çingene kızına benzetmiştir. Birbirlerini uzun zamandır tanıdıkları belli olmaktadır. Kahraman ona neden Aktris der? Çünkü o, anında gözyaşlarını silebilen, sahte bir gülümseme takınabilen ve kendisinden nefret edildiğini hissettiğinde bile gülümseyebilen bir kişidir. İnsanları birbirine düşürme, birbirlerinden acımasızca nefret ettirme, onları beş dakika içinde amansız düşmanlara dönüştürme, hatta belki de arkadaş yapma yeteneğine sahip bir oyuncudur. “O, beni bir gölge gibi takip ediyor, daha doğrusu sanki ben onun gölgesiyim” diyen başkarakter, önce Aktris’e bağlanmaktan korktuğu için ondan kaçmaya çalışmış, ancak başaramamıştır. Başkaraktere göre Aktris, “kalbine şeytan girmiş” bir kızdır. Onu hiç sevmez, ama ondan nefret edecek gücü de yoktur, çünkü bütün varlığıyla onun kölesi olmuştur. Bütün bunlar, başkarakterin kendini hiç sevmediğini, hatta bazen kendinden nefret ettiğini göstermektedir. Aktris kurnaz ve sinsi olmasına rağmen, başkarakteri sert bir dille eleştirse de, ona her zaman şefkatle bakmaktadır. Canından bir can olan başkarakterin zavallı hâlini derin bir soğukkanlılıkla kabullenerek benimsemiştir. Zira Aktris’e göre insan, günahların ve hataların çocuğudur. Her insan özünde çıplaktır, dolayısıyla insanın kendisini “giydirmeye” çalışması saçmalıktan başka bir şey değildir. İnsanlar kendilerini beyazlara büründürmeyi tercih eder, fakat siyahlara büründürdüğünde, sadece kendisi acı çeker. Başkarakter, Aktris ile birbirlerinin hayatlarına karşı kayıtsız kaldıkları için mutsuz olduklarına inanmaktadır. Aktris’e göre ise tam tersine, başkalarının hayatına müdahale ettiğimizde hata yaparız. Her insanın geleceği, geçmişi tarafından şekillendirilir. Hayat; sevinç ve üzüntünün organik bir karışımıdır. Aktris, yorgun ve mutsuz kadını, yani kendisini eğlendirmeye ve hayata döndürmeye çalışmaktadır. Onu, yağmurda çıplak ayakla koşmak, müziksiz dans etmek gibi çılgınlıklar yapmaya davet etmektedir. Aktris’e göre, bu hayatta kimi oynayacağını bilmeyen bir insan, sahnede asla ikna edici bir karakter yaratamaz. Hayallerini bir sevgili simgesiyle ifade eden Aktris, bu sevgiliyi kendi içine gömerek onu sakat bırakmıştır. Aktris, bacağı dizinden

kesip zavallı bir sakata çevirdiği için kendi engelli hâli olan “sevgilisi”ne çok acımış, onun için çok ağlamıştır. Bu sakat hâliyle bile “sevgilisi” onun için çok değerlidir. Başkarakter, Aktris’in samimiyetini beğendiğini söylediğinde Aktris, “Ne samimiyeti? Benim bütün varlığım sahte” diye cevap vermiştir. Fakat Aktris herhangi bir role girmeden sadece kendisini “oynadığında”, babasının sürekli içki içip sarhoş olduğunu ve annesini dövdüğünü anlatmıştır. On altı yaşına vardığında artık babasının ölmesini dilemiştir; babası ölürse annesiyle mutlu bir hayat süreceğini düşünmüştür. Yirmili yaşlarına geldiğinde ise, mutlu bir geleceğe dair umutlarını mahvettiği için annesinden nefret etmeye başlamıştır.

Aktris’le birlikte bir kafeye giden kahraman, çıkışta taksiye verecek parasının kalmadığını fark etmiş ve eve yürüyerek dönmek zorunda kalmıştır. Aldığı maaş, daha ev kirasını ödeyemeden bitmiştir. Kadını maddi sorunlar, geçim derdi yıpratmıştır, iç sesi olan Aktris’i ise yaşanan travmalar, manevi tükenmişlikler sarıp sarmalamıştır. Aktris, nasıl bir boşlukta olduğunu şöyle ifade eder: “Bir günlüğüm olsaydı, sayfaları yüreğimde gizlenen acının ve umudun çatışmasını yansıttırdı. Çocukluk hayallerim bana bir turna sürüsünü anımsatır; O turnalar enginliğe can atar, ama hâlâ hayallerindeki yuvayı bulamayarak başıboş hâlde dolaşırlar”.³² Başkarakter ise, eğer bir günlük tutsaydı, hayatının ana temasının “Para yetmiyor...” olacağını düşünmektedir. Aktris, eskilere dair hiçbir şeyi hatırlamak istemeyen başkarakteri geçmişe götürerek onun kendisiyle yüzleşmesini sağlamıştır. Yalnızlığın ve acının başkarakter üzerindeki etkisi şöyle ifade edilmektedir:

*Yalnızlığın kalplerimizde nasıl şarkı söylediğini duymuyor musunuz? Eğer sessiz bir gecede, karanlıklar içinde ‘Yalnızlık Dansı’nu oynayan bir insanın silüetini görürseniz, bilin ki o benim. Geceleri bir kızın ağladığını duyarسانız, bilin ki o da benim*³³.

Hikâyenin ismi olarak seçilen “Yalnızlık Dansı”, sürekli birbirleriyle çatışan başkarakter ile Aktris’i ruhsal olarak birleştiren bir yalnızlık senfonisidir.

³² Аягүл Мантаева, *a.g.e.*

³³ Аягүл Мантаева, *a.g.e.*

3. “İşıksızlık” ve “Yalnızlık Dansı” Hikâyelerinin Karşılaştırılması

Edebî eser, hiç şüphesiz onu vücuda getiren yazarın hayatı ile, tarihî ve sosyal çevresiyle de yakından ilgilidir³⁴. Neriman Abdülrahmanlı ile Ayagül Mantay, iki ayrı coğrafyada yaşamalarına rağmen benzer tarihî, siyasi, kültürel ve sosyal ortamları deneyimlemişlerdir. Bu durum onların hikâyelerine yansımıştır. Her iki yazar eski SSCB kökenlidir. Her iki yazarın hikâyeleri, Sovyetlerin dağılmasıyla meydana çıkan maddi, manevi ve ruhsal sorunların etkisi altında yazılmıştır. Geçiş döneminin farklı kuşaklarını temsil eden her iki yazar da hikâyelerine kendilerinden bir şeyler katmışlardır. Bu nedenle Abdülrahmanlı'nın hikâyesinde kahraman, bir erkek, Mantay'ın hikâyesinde ise bir kadındır. Her iki yazarın eserlerinde derin bir samimiyet hâkimdir.

Abdülrahmanlı'nın ailesi, Türkiye ile olan bağları nedeniyle 1948'de Kazakistan'a sürgün edilmiş ve 1953 yılına kadar Aktyubinsk (şimdiki Aktobe) bölgesindeki bir köyde yaşam mücadelesi vermiştir.³⁵ Abdülrahmanlı, tercüme alanındaki hizmetlerinden dolayı Kazakistan Dostluk Madalyası'na layık görülmüştür. Hazırladığı Kazak Nesri Antolojisi'ne Abay'dan başlayarak 56 yazarın nesir örnekleri içine Ayagül Mantay'ın “Yalnızlık Dansı”³⁶ hikâyesini de dâhil etmiştir. Memleketten uzaklaştıkça yalnızlık duygusu artar; her iki yazar da gurbet hayatı yaşamıştır. N. Abdülrahmanlı, memleketi Borçalı/Gürcistan'dan Bakü'ye, A. Mantay ise Kazakistan'dan Moskova/Rusya'ya yerleşmiştir. 1988'de Bakü'ye yerleşen Abdülrahmanlı, burada yaşayabilmek için çeşitli zorluklara göğüs germek ve birçok engeli aşmak zorunda kalmıştır. Tiflis'in sıcak edebî atmosferine alışkın olan yazara göre, Bakü gibi metropolün edebî muhiti acımasız ve hoşgörüsüzdür.³⁷ Okulu bitirdikten sonra Moskova'ya yerleşen

³⁴ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, 9.

³⁵ Neriman Əbdülrəhmanlı, “Rollan Seysenbayev: Xaqının ruhunu yaşadan yazıçı”, 23.09.2021, <https://www.turkustan.az/news/culture/2497> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

³⁶ Ayagül Mantay, “Tənhalıq rəqsi”, *Qazax nəsr: antologiya*. Tərcümə və tərtib edən: Nəriman Əbdülrəhmanlı. Qanun, Bakı 2022, 595-602.

³⁷ Nəriman Əbdülrəhmanlı, “Tərcümələr mənə formadan düşməmək üçün lazımdır”, 03.12.2021, <https://kulis.az/xeber/media/neriman-ebdulrehmanli-hec-vaxt->

Mantay da, burada kendini yabancı ve gurbetteymiş gibi hissetmiştir.³⁸ Abdülrahmanlı, geçiş döneminin tüm zorluklarını yaşarken, Mantay, bitmek bilmeyen geçiş döneminin acı meyvelerini tatmıştır. İki de mesleklerine gazete yazarlığı yaparak başlamışlardır. Her iki yazar da hikâyelerinde anlattıkları zorlukları bizzat yaşamış kişilerdir. Her ikisi de maddi sıkıntılar yaşamış ve belli bir süre işsiz kalmışlardır. Eserlerinin kahramanları çoğunlukla yazarlardır. Bu kahramanlar ya işsizdir ya da çalışsalar bile geçimlerini zar zor sağlayabilmektedirler.

Abdülrahmanlı ve Mantay, okuyucunun zihnini sarsan psikolojik hikâye yazarlarıdır. Kahramanları hep mutsuz, üzgün, hüznü, melankolik, içe dönük, yalnız ve yozlaşmış bir topluma uyum sağlayamayan kişilerdir. Mantay'ın tüm hikâyelerinde, modern insanın karmaşık kaderi, kaotik duyguları, psikolojik olguları ve ruh hâlleri gerçekçi bir biçimde tasvir edilmiştir.³⁹ "Yalnızlık Dansı", "Cevher", "Sonsuzluğa Özlem", Kabir Gülü", "Depresyon", "Kargış" gibi hikâyelerinde yalnızlık ve ölüm üzerine düşünceler iç içe geçmiştir. Bu hikâyelerde yalnızlığın şiddeti, kadın kahramanı ölümle ilgili düşüncelere sürüklemiştir. Yazarın kendi yalnızlığı, bu duyguların oluşması için elverişli koşullar sağlamıştır. Abdülrahmanlı'nın hikâyelerinde ise kahraman, çoğunlukla evli ve çocuklu bir adamdır; ailesi olan, hele ki ailesinden sorumlu olan bir erkek, ne kadar yalnız olursa olsun, ne kadar iğne ucu kadar bir ışığa ihtiyaç duyarsa duysun, ölümü istemeye hakkı olmadığına inanmaktadır. "Gelen Adam", "Kişi Kırığı", "Gök Adamı" gibi hikâyelerde yalnızlık kuyusunun dibine düşen kahraman, çaresizce bu "kuyunun" dibinde yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır. Abdülrahmanlı sadece "Yalnız" adlı romanında, entelektüelliğin yok oluşunu temsilen kahramanını intihara götürmüştür.

maddi-ehiyaca-gore-tercume-etmemisem-musahibe-40124 (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

³⁸ Аягуль Мантай. "Писатель из Казахстана отмечает в Москве конкуренцию идей, а не понтов", 16.01.2018, <https://rus.azattyq.org/a/ayagul-mantay-pisatel-iz-kazakhstan-v-moskve/28977983.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

³⁹ Сандугаш Сагидуллиева, "Аягуль Мантай әңгімелеріндегі көркемдік ізденістер", "Гуманитарлық ғылымдар тоғысындағы әдебиеттанудың жаңа парадигмалары" Қазақстан Республикасы ғылымына еңбегі сіңген қайраткер, ҚР ҰҒА академигі Зәки Ахметовтің 95 жылдығына арналған Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. 4-5 мамыр 2023. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023, 180.

Neriman Abdülrahmanlı'nın kahramanları irrasyoneldir. Başkarakterler sürekli olarak kendi iç dünyalarıyla diyalog hâlinde dirler. Kahraman, düşüne düşünce adeta beyin fırtınası yapar ve hayatla başa çıkmanın yollarını arar.⁴⁰ Çoğu zaman geçmişte veya gerçekleşmesi olanaksız düşlerde yaşayan, kendisini yıpratıcı duyguları kontrol edemeyen, kanıtlanamayan şeylerde ısrar eden başkarakterler hakikaten irrasyonel olarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında Ayagül Mantay'ın kahramanları da irrasyoneldir. İrrasyonellik, kaygıya (anksiyete bozukluğuna) ve depresyona neden olmaktadır. "Işıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı"nın kahramanları, geçiş döneminde depresyondan muzdarip olan insanlardır. Bu kahramanlar, hayata uyum sağlayamayan, yalnızlık çemberinde boğulan karakterlerdir. İkisi de kalem erbabı olan bu karakterler, sürekli maddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Kendisinden manen ve ahlâken aşağı mertebede olan zengin arkadaşından borç para isteyen "Işıksızlık" kahramanı, içindeki "ölü" ruhunun hâline hünkür hünkür ağlarken, maaşını aldığı gün ev kirasını bile ödeyemeden parası biten "Yalnızlık Dansı" kahramanı, cebinde para kalmadığı için evine yürüyerek dönmek zorunda kalmıştır. Maddi sorunların yükü altında ezilen her iki aydın karakter, gözyaşlarını içlerine akıtmışlardır. Abdülrahmanlı'nın pek çok eserinde kullanılan ışık motifi, "Işıksızlık" hikâyesinin merkezine yerleştirilmiştir. Mantay, "Yalnızlık Dansı"nda kahramanının yalnızlığını yansıtmak için yağmur motifini başarıyla kullanmıştır: "Yağmur camlara vuruyordu. Taşlaşmış kalbim acıyor, ağlamak istiyordum. Bana öyle geliyordu ki, yalnızlıktan acı çeken yalnız bir ruhu, yalnızca yağmur iyi anlar".⁴¹ Doğa sanki kahramanı anlayarak onun bu acı hâline ağlamıştır. Doğanın gözyaşları olarak yorumlanan yağmur, ağlamak isteyen, ama ağlayamayan kahramanın yalnızlığına eşlik etmiştir. "Siz de benim gibi zamana ayak uyduramıyorsunuz, geçmişe özlem duyuyorsunuz" sözleri, "Yalnızlık Dansı" kahramanının "yeni dünya"yı kabul edemediğini göstermektedir. Her iki hikâyede kahramanların kaygı, endişe ve yalnızlık duyguları zaman zaman bir krize dönüşebilmektedir. Karanlık, yalnızlığı tetiklediği gibi yalnızlığın kasveti de yürekleri karartır. "Işıksızlık" kahramanı, karanlığın içinde yalnızlığa mahkûmdur. Bu mahkûmluk, onun ışığa ve kalabalığa özlem duymasına neden olmuştur. "Yalnızlık Dansı"nın kahramanı da "ikinci ben"i olan Aktris ile birlikte ışık

⁴⁰ Əhmədli Bədirxan, *a.g.e.*, 6.

⁴¹ Аягул Мантаева, *a.g.e.*

ve kalabalık peşindedir, ama kalabalığın içinde de, aydınlıkta da hep yalnızdır. Başkarakter geceleri ağlamış, yalnızlığın kalbinde söylediği şarkıyı dinlemiş, karanlıklar içinde Yalnızlık Dansı'nı yapmış ve tüm acılardan kurtulmanın yolunun ölüm olduğunu düşünmüştür.

"İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" adlı hikâyelerin anlatım tekniklerinde de benzerlikler vardır. Her iki eserin de kahramanları isimlidir. Hikâyelerdeki psikolojik çözümleme yöntemi, kahramanların taşıdıkları toplumsal yük ve felsefi tutum, isimlerin önüne geçmektedir. Karakterler çok az şey söylerler, ama aslında çok şey söylemek isterler. Her iki hikâyede de iç monolog ve bilinç akışı teknikleri kullanılmıştır. "Bu teknikler aracılığıyla insanın/bireyin ruhuna doğrudan eğilen yazarlar, figürlerin/karakterlerin sırlarla dolu bilincini, zihnini ve karmaşık iç dünyalarını okura gösterme imkânı bulmuşlardır".⁴² Aydın kesime mensup bir erkek ve bir kadının yalnızlığını anlatan "İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" hikâyeleri, geçiş döneminin zorluklarını ortaya koyarak dönemin taleplerini karşılayan modernist edebiyata zenginlik katmıştır.

"İşıksızlık" hikâyesi 1998'de, "Yalnızlık Dansı" 2014'te yayımlanmıştır. 1990'ların kaotik durumu 2010'lu yıllarda ortadan kalksa da, eski Sovyetler Birliği ülkelerinde kapitalist yapının halk üzerindeki olumsuz etkisi daha belirgin hâl almıştır. Maddi ve kişisel çıkarların manevi değerlerin önüne geçmesi, ekonomik ve psikolojik sorunların hızla büyümesi insanların daha fazla yalnızlaşmasına yol açmıştır. "İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" hikâyeleri modern toplumun bu temel sorunlarına dikkat çekmektedir.

S o n u ç

SSCB'nin dağılmasıyla başlanan geçiş döneminin getirdiği ekonomik sıkıntılar, psikolojik ve manevi buhran, özellikle aydın kesimi daha derinden sarsmıştır. Aydınların yeni yaşam biçimine ayak uyduramaması, yabancılaşması, yalnızlaşması, ezilmesi ve ötekileştirilmesi edebiyatta yeni aydın tiplerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. "İşıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" hikâyelerinin kahramanları, böyle doğal bir ihtiyaçtan ortaya çıkan, yeni dönemin ekonomik ve psikolojik zorluklarıyla baş edemeyen karakterlerdir. Bu karakterler, geçiş döneminin zorlu atmosferinden, ahlaki

⁴² Yaşar Şimşek, "'İç Monolog' ve 'Bilinç Akışı' Tekniği Açısından Oğuz Atay'ın 'Unutulan' Hikâyesi". *Söylem Filoloji Dergisi*, 4/2, 2019, 312.

değerlerin hiçe sayılmaya başlandığı bir ortamdan kendilerini soyutlayarak yalnızlaşmış ve izole olmuş gerçek aydınlardır. SSCB'nin ilk yıllarında yasaklanan bu tür karakterler, 1960'larda siyasal durumun yumuşamasıyla birlikte edebiyatta yeniden yer bulmaya başlamış, 1990'lardan itibaren ise modernist edebiyatın vazgeçilmez kahramanları hâline gelmiştir. Bu dönemde yeni çağın talepleriyle modernist edebiyat yeniden güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Azerbaycan ve Kazakistan edebiyatından örnek olarak ele aldığımız "Işıksızlık" ve "Yalnızlık Dansı" adlı hikâyeler, geçiş döneminde eski SSCB ülkelerinde ortaya çıkan yalnızlık sorununun bireysel ve toplumsal yönlerini ortaya koyan modernist eserlerdir.

"Işıksızlık" hikâyesinin yazarı Neriman Abdülrahmanlı, hikâye ve romanlarıyla Azerbaycan edebî muhitinde adından sıkça söz ettiren isimlerdendir. "Yalnızlık Dansı"nın yazarı Ayagul Mantay, modern Kazak hikâyeciliğinde genç kuşağı temsil eden önemli isimlerden biridir. Neriman Abdülrahmanlı ve Ayagül Mantay'ın hikâyeleri duygusal, samimi, gerçekçi ve sosyal içerikli mesajlar taşıyan eserlerdir. Hikâyeleri modern insanın duygu ve düşünceleri, yaşam tarzı, psikolojisi, olaylara bakış açısı, dünya görüşü hakkında belli bir izlenim yaratmaktadır. Her iki yazarın hikâyelerinde de önemli olan olayların kendisi değil, bu olayların yarattığı psikolojik etkidir.

Neriman Abdülrahmanlı'nın "Işıksızlık" (1998) adlı hikâyesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yeni bir dönemin başladığı 1990'lı yıllarda yıllarda yazılmış olup, geçiş döneminin getirdiği yalnızlığı anlatmaktadır. Ayagul Mantay'ın 16 yıl sonra yazdığı "Yalnızlık Dansı" adlı hikâyesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana yalnızlık sorununun giderek daha da vahim bir hâl aldığını göstermektedir. Yalnızlık sorununun toplumsal boyutunu etkileyen en önemli belirleyici faktör, zamanın yanı sıra mekândır. Post Sovyet mekânı bu problemin derinleşmesi için elverişli bir coğrafyadır. "Işıksızlık" kahramanı, Birinci Karabağ Savaşı'nın acılarını cephede yaşadktan sonra yozlaşmış bir topluma ayak uyduramayan, hak ettiklerini alamayan ve giderek yalnızlaşan "kayıp" bir neslin temsilcisidir. Bu bakımdan "Işıksızlık", 1990'lı yıllarda Azerbaycan toplumunun belli bir kesiminin yaşadığı maddi, manevi ve ruhsal sorunlarının tercümanıdır. "Yalnızlık Dansı" hikâyesinin yazarı Ayagul Mantay ise bu eseri memleketinden uzakta, Moskova'da yaşarken kaleme almıştır. Mantay, Rusya'daki sıradan insanların yaşamlarını ve karşılaştıkları adaletsizleri

anlatırken, mevcut sisteme yönelik eleştirel bakış açısını da ortaya koymuştur. “Yalnızlık Dansı”nın kahramanı, varoluşsal sorunları gündeme getirebilen, içsel çatışmalar yaşayan, hayatın anlamı ve insan doğası hakkında ideolojik yargılarda bulunabilen bir kadındır. Hem “İşıksızlık”ın hem de “Yalnızlık Dansı”nın arka planında dönemin toplumsal sorunları ortaya konulmaktadır. Hem Abdülrahmanlı hem Mantay, kendi yaşamlarından pek çok ayrıntıyı eserlerine yansıtmışlardır. Varoluşun ve hayatın anlamına dair aktardıkları değerli düşünceler, bu hikâyelerin edebî gücünü artırmaktadır.

N. Abdülrahmanlı ve A. Mantay, geleneksel geleneksel yapı ve anlatım biçimini reddeden, bir olayın kendisinden ziyade birey üzerindeki etkisine odaklanan ve bireyin iç dünyasını temel alan yazarlardır. Her iki yazarın da odak noktası; toplumdaki değer çatışmaları, umutsuzluk ve gelecek kaygısı, yabancılaşma, karakterlerin karmaşık ruh hâli ve yalnızlığıdır. Hem “İşıksızlık” hem de “Yalnızlık Dansı” hikâyelerinin kahramanları irrasyoneldir. Her iki hikâyede de bilinç akışı, iç konuşma, iç diyalog teknikleri kullanılmıştır. Her iki hikâye de, eski SSCB coğrafyasında yükselişte olan modernist edebiyata yeni bir soluk getirmiştir.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlık dönemi edebiyatı üzerine yapılan araştırmalarda, ağırlıklı olarak ünlü isimlere yer verilmektedir. Ayrıca, bu dönemi ele alan çalışmalar, genellikle millî meselelere odaklanma eğilimindedir. Son yıllarda, Türk Cumhuriyetleri edebiyatında ortaya çıkan çeşitli tema ve eğilimlere ilişkin literatürün sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda N. Abdülrahmanlı’nın “İşıksızlık” ve A. Mantay’ın “Yalnızlık Dansı” adlı hikâyeleri, Azerbaycan ve Kazakistan edebiyatının fikir, biçim, içerik ve anlatım tekniği açısından farklı yönlerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ASLANLI, Araz, "Trans Hazar Enerji İş Birliğinin Türk Cumhuriyetleri Açısından Önemi", *Bilig*, Güz 2017, Sy. 83, 27-51.
- BƏŞİROV, Sabir, *Nəriman Əbdülrəhmanlı: işıq adamı*, Çinar-çap, Bakı 2010.
- BURAN, Ahmet, "Sovyetler Birliği ve Repressiya", *Türk Dünyasında Repressiya* (Editör: İbrahim Dilek), YTB Yayınları, Ankara 2023, 11-45.
- DEMİRYÜREK, Meral, "Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sy. 2, 2013, 119-139.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- ƏBDÜLRƏHMANLI, Nəriman, *Yelçəkən (povest və hekayələr)*, Adiloğlu, Bakı, 2004.
- ƏBDÜLRƏHMANLI, Nəriman, *Dönəlgə (hekayələr, povest və roman)*, Qanun, Bakı 2015.
- ƏBDÜLRƏHMANLI, Nəriman, "Rollan Seysenbayev: Xaqının ruhunu yaşadan yazıçı", 23.09.2021, <https://www.turkustan.az/news/culture/2497> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- ƏBDÜLRƏHMANLI, Nəriman, "Tərcümələr mənə formadan düşməmək üçün lazımdır", 03.12.2021, <https://kulis.az/xeber/media/neriman-ebdulrehmanli-hec-vaxt-maddi-ehtiyaca-gore-tercume-etmemisem-musahibe-40124> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- ƏHMƏDLİ, Bədirxan, *Nəriman Əbdülrəhmanlının nəsri: tarixilik və müasirliyin vəhdəti*, Qanun, Bakı 2023.
- HƏBİBBƏYLİ, İsa, *Azərbaycan Ədəbiyyatı Dövləşdirmə Konsepsiyası və İnkişaf Mərhələləri*, Elm, Bakı 2019.
- ХУДАЙБЕРГЕНОВ, Нурбол, *Қазіргі қазақ прозасындағы жалпыадамдық құндылықтар (1991-2016 жж.)*. Әл - Фараби атын. ҚазҰУ, М. О. Әуезов атын. Әдеб. және өнер ин-ты, Алматы 2020.
- ИСАБЕКОВ, Дулат, "Көркемдіктің шынайы көктемі", *Жаңбырлы көктем*, Жалын, Алматы 2009, 2-4.
- KAPLAN, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

- МАНТАЕВА, Аягүл, “Жалғыздық биі” (Әңгіме). 31.03.2014, <https://massaget.kz/layfstayl/debiet/proza/17757/> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- MANTAY, Ayagul, “Cevher”, *Kardeş Kalemler*, Sy.106, 2015, 56-58.
- MANTAY, Ayagul, “Kabir Gülü”, *Kardeş Kalemler*, Sy.122, 2017, 51-55.
- МАНТАЙ, Аягуль, “Писатель из Казахстана отмечает в Москве конкуренцию идей, а не понтов”, 16.01.2018, <https://rus.azattyq.org/a/ayagul-mantay-pisatel-iz-kazakhstan-a-v-moskve/28977983.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- МАНТАЙ, Аягүл, “Басында екі-үш несиесі бар адамға «шынайы әдебиет оқы» дей алмайсың”, 02.02.2021, <https://syrboyi.kz/adebiet/ajaguel-mantaj-basynda-eki-uesh-nesiesi-bar-adamgha-shynajy-aedebiet-oqy-dej-almajsyng-56591/> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- MANTAY, Ayagul, “Tənhalıq rəqsi”, *Qazax nəsrı: antologiya*. Tərcümə və tərtib edən: Nəriman Əbdülrəhmanlı. Qanun, Bakı 2022, 595-602.
- МАНТАЙ, Аягүл, “Бәріне үлгеруім керек”, 21.02.2023, https://adebiportal.kz/kz/news/view/aiagul-mantai-barine-ulgeruim-kerek_24394 (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- МЕНДИҮЕВА, Nisbət, “Azərbaycan – Qazaxıstan Mədəni Əlaqələri (XX əsrin 60-80-ci illəri)”, *Tarix və onun problemləri*, No: 2, 2013, 212-218.
- МӘММӘДОВ, Əflatun, *Azərbaycan Bədii Nəsrı (XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlləri)*, Elm, Bakı 1983.
- MORKOÇ, Ayvaz, *Kazakistan Edebiyatında Hikâye*, DBY Yayınları, İstanbul 2023.
- ОМАРОВА, Гульнар, Гульжихан, Куkenова, Райхан, Туксаитова, “Роль женщин-авторов в изменении образа женщины в современной казахской литературе”, *Развитие современного образования в контексте педагогической (образовательной) компетенциологии: материалы V Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участ.*, Чебоксары 2025, 240-244.
- САГИДУЛЛИЕВА, Сандугаш, “Аягүл Мантай әңгімелеріндегі көркемдік ізденістер”, “Гуманитарлық ғылымдар тоғысындағы әдебиеттанудың жаңа парадигмалары” Қазақстан Республикасы ғылымына еңбегі сіңген қайраткер, ҚР ҰҒА академигі Зәки Ахметовтің 95 жылдығына арналған Халықаралық ғылыми-теориялық

конференция материалдары. 4-5 мамыр 2023. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 2023, 175-180.

SÖYLEMEZ, Orhan, Ateş, Ömer Faruk, "Türkiye ve Türk Dünyasında Modern Cumhuriyetlere Giden Süreçte Edebiyatın Rolü", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 50, İstanbul, 2023, 303-332.

SULTANGALİYEVA, Rita, Sandugaş, Sagidulliyeva, "The Influen of the World Literary Tradiditon in Micro-Poet Works in the Period of Independence and New Arctistic Trends in the Narratives of Aigul Mantai", *БКМУ Хабаршы*, No:4, 2018, 255-262.

ŞİMŞEK, Yaşar, "'İç Monolog' ve 'Bilinç Akışı' Tekniği Açısından Oğuz Atay'ın 'Unutulan' Hikâyesi". *Söylem Filoloji Dergisi*, 4/2, 2019, 307-330.

URL-1. <https://lib.aliyevheritage.org/az/549420.html> Azərbaycan – Qazaxıstan münasibətləri (Erişim tarihi: 30.08.2025).